Jong Fryslân Tinkt Mei Oer Jild

Planbureau Fryslân

10/2026

Jongerenpanel Fryslân

Inhoud

Samenvatting 2

Belangrijkste resultaten 2

Aanbevelingen 2

Aanleiding 3

Uitvoering 4

Resultaten 6

Hoe jongeren omgaan met geld 6

Van zakgeld tot bijbaantje: hoe jongeren aan hun geld komen 6

Sparen of uitgeven, hoe gaan jongeren om met geld? 8

Even geld voorschieten 10

Hoe jongeren tegen hun geld aankijken 11

Meerderheid is tevreden met hun geld 11

Geldzorgen raken de één harder dan de ander 12

Rol van geld 13

Wat jongeren weten en willen weten over geld 13

Jongeren missen kennis over schulden 14

Meeste geldkennis komt van thuis 14

Wat willen jongeren nog leren? 15

De wrijving tussen school en vrije tijd 17

Aanbevelingen 18

Het belang van financiële educatie 18

Ouders en verzorgers spelen een sleutelrol 18

Financiële educatie vraagt om maatwerk 19

Geld gaat niet alleen over budgetteren, maar ook over de toekomst 20

Houd aandacht voor geldzorgen 20

Bronnen 22

Colofon ..... **Fout! Bladwijzer niet gedefinieerd.**

Samenvatting

Tijdens het opgroeien krijgen jongeren steeds meer financiële verantwoordelijkheid. Jongeren zien dingen zoals broodjes in de kantine en de supermarkt steeds duurder worden, en komen op een leeftijd dat ze gaan werken. Geld is daarom een belangrijk onderwerp voor jongeren. Bij meer verantwoordelijkheid kunnen ook financiële onzekerheden en risico's om de hoek komen kijken. Financiële zorgen kunnen een grote impact hebben op het dagelijks leven van jongeren en hun verdere ontwikkeling. Daarom is onderzocht hoe jongeren omgaan met geld, hoe zij tegen geld aankijken, en welke ondersteuning zij nodig hebben om hun financiële kennis en weerbaarheid te versterken. Dit onderzoek is gedaan onder jongeren uit klassen 1 tot en met 3 van het voortgezet onderwijs in Fryslân.

Belangrijkste resultaten

- Twee op de drie jongeren vinden dat ze goed met geld kunnen omgaan.
- Ruim één op de drie jongeren spaart het grootste deel van hun geld. Ongeveer 22 procent geeft juist het meeste uit. De rest verdeelt het ongeveer gelijk tussen sparen en uitgeven.
- De meeste jongeren zijn tevreden met hoeveel geld ze hebben. Ze krijgen hun geld vooral van hun ouders/verzorgers, familie en/of via een bijbaan.
- Een kwart van de jongeren maakt zich weleens zorgen over geld.
- Kennis over geld verschilt sterk tussen jongeren. Zo weten jongeren nog weinig over wanneer iets een schuld is.
- De meeste jongeren leren met geld omgaan van hun ouders/verzorgers of door eigen ervaring. Een klein deel heeft hierover (ook) op school les gehad. Daarnaast geeft 12 procent aan nog helemaal niets over geld te hebben geleerd.
- Meer dan de helft van de jongeren wil meer leren over geld, vooral over wat er financieel verandert als je 18 jaar wordt.

Aanbevelingen

- Jongeren kijken met name naar hun ouders/verzorgers voor informatie over geldzaken. Ouders en verzorgers zijn daarom een belangrijke doelgroep voor interventies. Praktische handvatten en toegankelijke informatie kunnen ze ondersteunen om gesprekken over geld te voeren met hun kind.
- Een deel van de jongeren heeft behoefte aan financiële educatie in de vorm van fysieke bijeenkomsten. Online heeft niet hun voorkeur niet online. School is de voorkeurslocatie.
- Jongeren geven de voorkeur aan interactieve lessen verzorgd door een externe deskundige.
- Laat financiële lessen qua inhoud zoveel mogelijk aansluiten bij de leeftijd, leefwereld en behoeften van jongeren. Door andere kennisbehoeften zijn uniforme lespakketten minder effectief.
- Financiële educatie kan mogelijk aantrekkelijker en effectiever worden door deze te koppelen aan loopbaanoriëntatie en toekomstplanning.
- Aandacht hebben voor jongeren met geldzorgen is belangrijk, omdat dit grote impact kan hebben op het dagelijks leven en de ontwikkeling van jongeren.

Aanleiding

Hoe gaat het écht met jongeren in Fryslân? Om antwoord te krijgen op die vraag is het Jongerenpanel opgezet door Planbureau Fryslân en Sterk Techniek Onderwijs Fryslân. Een panel waarin niet over jongeren wordt gesproken, maar met jongeren. Hun ervaringen, ideeën en perspectieven staan centraal. Het panel biedt inzichten die scholen, gemeenten en maatschappelijke organisaties kunnen gebruiken om jongeren beter te ondersteunen.

Tijdens de focusgroepen met jongeren aan het begin van het onderzoek bleek geld een veel terugkerend thema. Veel jongeren ervaarden hierbij uitdagingen en zouden graag zien dat hier meer aandacht aan wordt besteed. Ook niet gek, want tijdens het opgroeien krijgen jongeren steeds meer financiële ruimte en verantwoordelijkheid. Jongeren zien dingen zoals broodjes in de kantine en de supermarkt steeds duurder worden, gaan vaker zelf op pad met vrienden en zien vaker dingen die ze willen kopen. Ook komen ze op een leeftijd dat ze gaan werken en na gaan denken over later. Geld is daarom een belangrijk onderwerp voor jongeren.

Bij meer verantwoordelijkheid kunnen ook financiële onzekerheden en risico's om de hoek komen kijken. Deze gaan niet alleen over het hier en nu, maar ook over hun toekomst (Nederlands Jeugdinstituut (NJi), z.d.-a). Financiële zorgen kunnen een grote impact hebben op het dagelijks leven van jongeren. Zo hebben jongeren die opgroeien in een gezin met financiële problemen of armoede meer stress, minder concentratie, lagere schoolprestaties en een minder positief beeld van de toekomst (Nederlands Jeugdinstituut (NJi), z.d.-b, z.d.-c). Daarnaast blijken jongeren vanaf 18 jaar kwetsbaar voor het ontstaan van financiële problemen en schulden. Ze voelen zich vaak onvoldoende voorbereid, en kunnen daardoor financiële risico's minder goed inschatten (Nederlands Jeugdinstituut (NJi), z.d.-d).

Juist daarom is aandacht voor financiële vaardigheden belangrijk. Kinderen die educatie krijgen over geldzaken, blijken beter in staat om verstandige financiële keuzes te maken (Kalwij et al., 2019). Wanneer zij al op jonge leeftijd leren omgaan met geld, is bovendien de kans kleiner dat zij op latere leeftijd financiële problemen ervaren (Nibud, z.d.).

Aandacht voor het huidige financiële welzijn van jongeren en hun financiële weerbaarheid is daarom essentieel. Om jongeren hierin goed te kunnen ondersteunen, is het van belang te begrijpen hoe zij denken over geld, werk en hun financiële toekomst. Hoe gaan ze om met hun geld? Maken zij zich zorgen over geld, of vinden ze het juist wel goed gaan? En op welke gebieden hebben zij behoefte aan informatie, begeleiding of ondersteuning?

In dit rapport brengen we de ervaringen, zorgen en verwachtingen van jongeren uit klassen 1 tot en met 3 in Fryslân rondom geld in kaart. De resultaten bieden leerkrachten, ouders en andere professionals waardevolle inzichten en concrete aanknopingspunten om jongeren te ondersteunen bij het ontwikkelen van financiële vaardigheden en het versterken van hun financiële weerbaarheid.

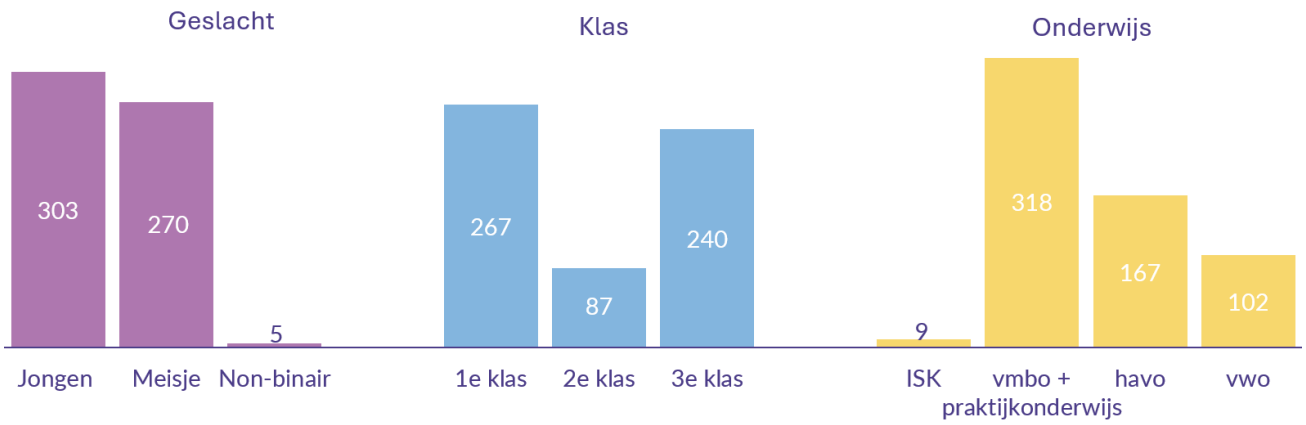
Uitvoering

Dit onderzoek maakte zowel gebruik van een vragenlijst als focusgroepen met jongeren en onderwijsprofessionals. Het had een participatief ontwerp waarbij jongeren meedachten over de inhoud van de vragenlijst en het duiden van de uitkomsten en adviezen die in dit document beschreven zijn. Het onderzoek trapte af met focusgroepen met de leerlingenraad van vrijwel elke deelnemende school. Ook hebben we focusgroepen gehouden met verschillende onderwijsprofessionals. Hiermee werd het thema van het onderzoek en de inhoud van de vragenlijst bepaald. Uit de gesprekken bleek dat geld en werk belangrijke thema's zijn die jongeren veel bezighouden. Op basis van deze gesprekken en beschikbare literatuur is de vragenlijst opgesteld. De vragenlijst bestond grofweg uit drie overkoepelende thema's:

1. Hoe jongeren omgaan met geld
2. Hoe jongeren tegen hun geld aankijken
3. Wat jongeren weten en willen leren over geld

De vragenlijst is steeds onder begeleiding van een docent uitgezet in de klassen en volledig ingevuld door 574 jongeren van zeven middelbare scholen in Leeuwarden, Heerenveen en Wolvega. **Figuur 1** toont de achtergrondkenmerken van de jongeren. De meeste jongeren die de vragenlijst hebben ingevuld zaten op het vmbo, en minder op het havo en vwo. Deze verhouding komen ongeveer overeen met de verdeling van jongeren over de onderwijsniveaus in Fryslân. Er zijn wel grote verschillen in respons per school. Voor sommige scholen en onderwijsniveaus is de respons te laag om betrouwbare uitspraken over deze groepen te kunnen doen. Daarom worden in de verdere beschrijvingen niet alle groepen uitgesplitst. Zo hebben de meeste scholen de vragenlijst alleen uitgezet onder klas 1 en 3, maar heeft één school deze uitgezet bij klas 1 en 2. Deze jongeren zijn wel meegenomen in de totalen, maar in de uitsplitsingen per klas zijn alleen klas 1 en 3 meegenomen. Bij hogere respons en deelname van meer scholen in volgende uitvragen kunnen mogelijk regionale verschillen in kaart worden gebracht.

Figuur 1: Achtergrondkenmerken

Om de resultaten te valideren en duiden zijn duidingssessies georganiseerd. Dit betrof vier klassen van verschillende schollen waarbij we 83 jongeren hebben gesproken. Jongeren praatten mee over de onderzoeksresultaten en gaven mogelijke verklaringen en oplossingen. Een uitgebreidere beschrijving van de onderzoeksmethode en de volledige vragenlijst is **hier** te vinden.

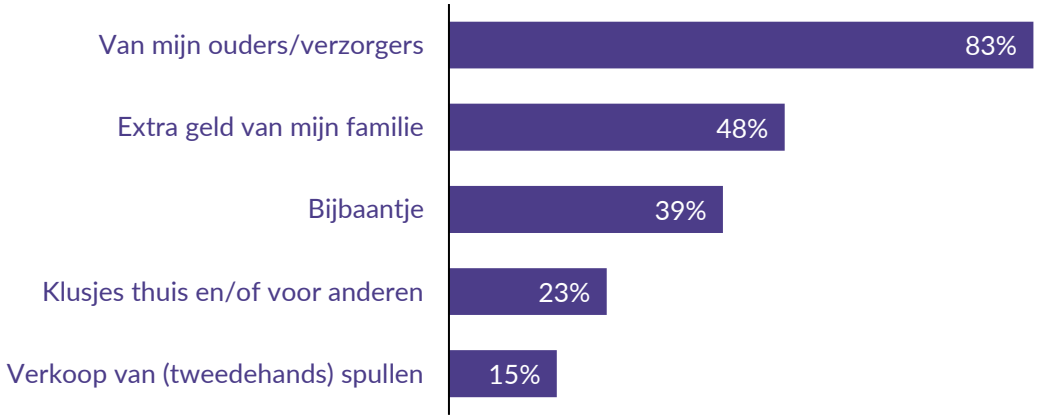
Resultaten

Hoe jongeren omgaan met geld

Van zakgeld tot bijbaantje: hoe jongeren aan hun geld komen

De meeste jongeren krijgen geld van hun ouders/verzorgers (83%) en/of via een bijbaantje (39% **figuur 2)**, en dat geldt voor jongens en meisjes ongeveer even vaak. Jongeren nemen vooral een bijbaantje om te kunnen sparen of om leuke dingen te doen en te kopen. Ruim een derde doet het omdat ze het leuk vinden.

Figuur 2: Hoe komen jongeren aan hun geld?

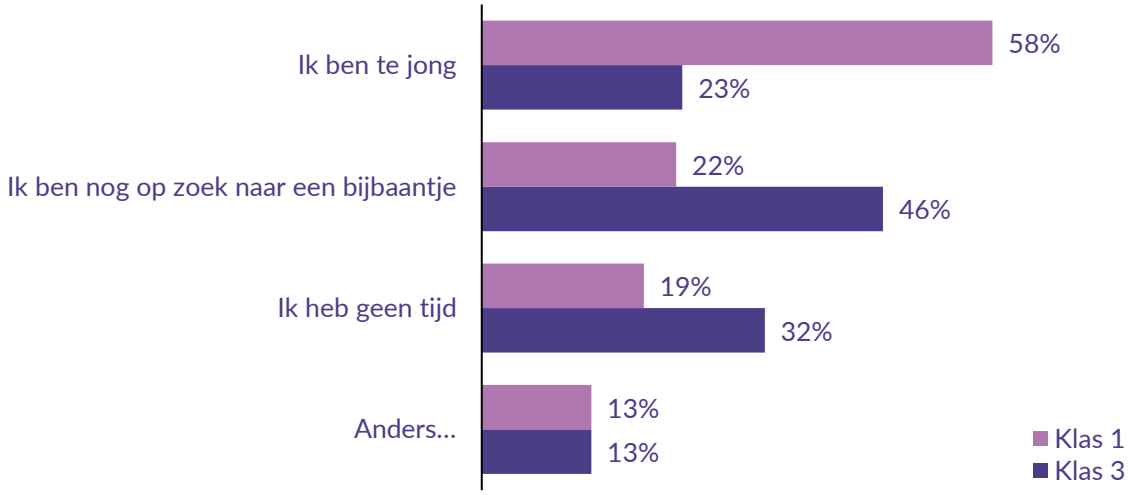
Jongeren konden meerdere antwoorden kiezen.

"Ik heb een bijbaantje"

1e klas:	18%
3e klas:	60%

Niet iedereen heeft een bijbaantje, het aandeel jongeren met een bijbaantje is onder derdeklassers een stuk hoger dan onder eersteklassers. Er zijn uiteenlopende redenen waarom jongeren geen bijbaantje hebben. De belangrijkste: te jong zijn (45%), nog op zoek zijn naar een bijbaantje (31%), geen tijd hebben (23%) of het niet nodig vinden (13%). Per klas verschuift het beeld. Eersteklassers voelen zich verreweg het vaakst te jong, terwijl derdeklassers vaker al op zoek zijn naar een bijbaantje, of juist aangeven dat de tijd ontbreekt (**figuur 3**). Ook komen andere redenen voorbij: een zomerbaantje dat al is ingevuld of wordt gezocht, of liever eerst goed op school willen presteren voordat er een bijbaantje bij komt. Tijdens focusgroepen en duidingssessies met jongeren bleek vrije tijd één van de onderwerpen te zijn die hen het meest bezighoudt.

Figuur 3: Redenen dat jongeren geen bijbaantje hebben

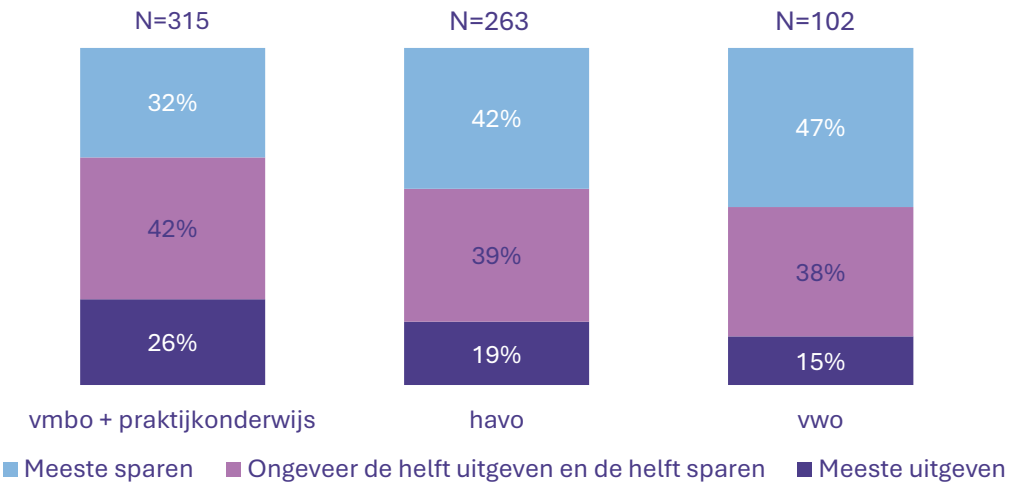
Jongeren konden meerdere antwoorden kiezen.

Opvallend is dat 15% van de jongeren (ook) geld verdient met de verkoop van (tweedehands) spullen. Daarnaast heeft een deel van de jongeren een eigen handeltje (5%), belegt of investeert in crypto (2%) of doet aan online gokken (2%). Uit de gesprekken blijkt dat sommige jongeren deze activiteiten niet alleen zien als een manier om nu geld te verdienen, maar ook als een potentiële bron van inkomsten voor de toekomst. Daarnaast is er interesse in beleggen; jongeren geven aan hier graag meer over te willen leren.

Sparen of uitgeven, hoe gaan jongeren om met geld?

Sparen jongeren liever, of geven ze hun geld het liefst meteen uit? Dat verschilt flink. Ongeveer 37 procent is een echte spaarder en houdt het meeste geld achter de hand. Aan de andere kant geeft ongeveer 22 procent hun meeste geld uit. De rest (41%) zoekt de balans: ongeveer de helft wordt gespaard, de andere helft uitgegeven. Er zijn geen grote verschillen te zien tussen uitgavepatroon en leerjaar, of het hebben van een bijbaan. Maar het uitgavepatroon verschilt wel per school en per onderwijsniveau. Over het algemeen geldt: hoe theoretischer het onderwijsniveau, hoe meer jongeren sparen (**figuur 4**).

Figuur 4: Het uitgavepatroon van jongeren naar onderwijsniveau

Bijna driekwart van de jongeren vindt sparen belangrijk, dit neemt toe met de leeftijd. Niet alle jongeren hebben een doel waarvoor ze sparen, maar zo'n 44 procent heeft dit wel. Zij sparen voor uiteenlopende dingen. Voor de meesten is dat vooral gericht op nu: een nieuw telefoonhoesje, kleding of een nieuwe telefoon, laptop of pc, maar ook spullen voor een hobby. Voor anderen gaat het juist om later, denk aan een studie, reizen, een huis, of een rijbewijs halen en het kopen van een auto of scooter. En waar de een spaart voor kleine dingen, spaart de ander voor grotere doelen. Zo betekent sparen voor iedereen wat anders.

73%

Vindt sparen belangrijk

44%

Heeft een spaardoel

Van alle jongeren is ruim twee derde het eens met de stelling "Ik kan goed met geld omgaan". Twaalf procent is het hier juist mee oneens. Meisjes lijken hierin iets onzekerder te zijn en vulden vaker 'weet ik niet' in.

68%

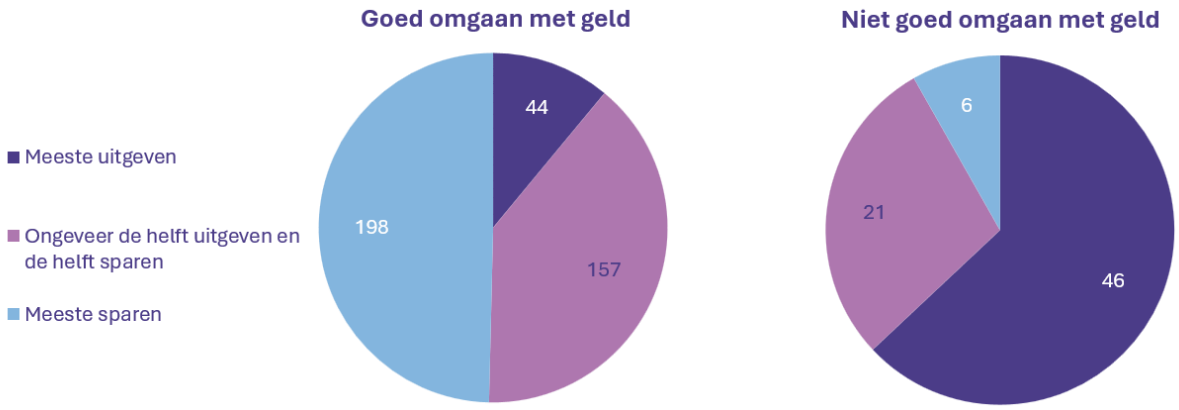
Is het eens met: "Ik kan goed met geld omgaan"

Jongens:	71%	1e klas:	65%
Meisjes:	64%	3e klas:	73%

Derdeklassers hebben meer zicht op hun eigen situatie: 69 procent weet altijd precies hoeveel geld ze hebben, tegenover 54 procent van de eersteklassers. Jongeren lijken zichzelf redelijk goed te kennen als het gaat om het omgaan met geld. Van de jongeren die aangeven niet goed met geld om te kunnen gaan, geeft de meerderheid het meeste geld uit, en spaart maar een klein deel. Jongeren die zichzelf wél als goed met geld beschouwen, sparen minstens de helft van hun geld (**figuur 5**). Een kanttekening

hierbij: weinig jongeren gaven aan niet goed met geld om te kunnen gaan, waardoor deze groep klein is. Deze uitkomst moet daarom met enige voorzichtigheid geïnterpreteerd worden.

Figuur 5: Mate waarin jongeren vinden goed met geld te kunnen omgaan naar uitgavepatroon

Ruim 61 procent van de jongeren heeft weleens iets gekocht waar ze later spijt van kregen. Uit gesprekken met jongeren bleek dat dit zowel om kleine aankopen ging, zoals eten en kleding, als om grotere aankopen zoals een Playstation. Bij die laatste categorie was vaak de lol er al na een paar maanden af en werd het nauwelijks nog gebruikt.

Achteraf betalen is nog niet erg bekend onder jongeren. Wel is er een kleine groep (15%) die dit weleens heeft gedaan. Tussen eersteklassers en derdeklassers is hierin weinig verschil te zien. Wat opviel tijdens de duidingssessies was dat in eerste instantie weinig jongeren andere leeftijdsgenoten kenden die weleens achteraf betaalden, maar zodra de termen zoals achteraf betalen en Klarna werden uitgelegd, er extra handen omhooggingen. Mogelijk zijn de percentages uit de vragenlijst een onderschatting van de mate waarin jongeren achteraf betalen.

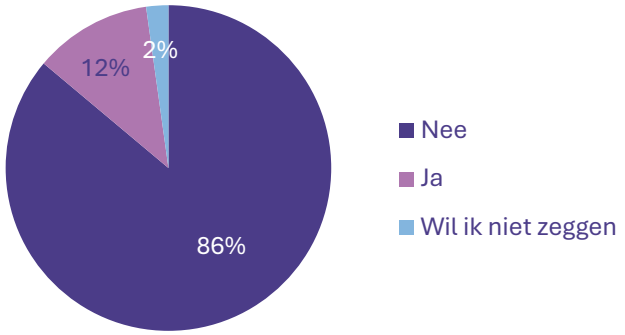
Even geld voorschieten

Op het moment van de vragenlijst had 12 procent geld geleend (**figuur 6**). Eersteklassers (14%) lijken iets vaker geld te lenen dan derdeklassers (9%)[1]. Uit de groepsgesprekken bleek dat soms geld werd geleend voor een dure aankoop, maar vaker was het voorgeschoten geld van anderen, omdat jongeren zelf geen geld bij zich hadden voor kleinere, spontane aankopen zoals eten, drinken, kleding of de kermis. Dat geld vooral geleend wordt voor spontane aankopen, kan erop wijzen dat jongeren vooraf

[1] Het gevonden verschil is niet statistisch significant, mogelijk als gevolg van de kleine groepsomvang. Omdat het om een opvallend resultaat gaat, is ervoor gekozen dit toch in het rapport te vermelden. Bij de interpretatie van deze bevinding is echter enige voorzichtigheid geboden.

niet van plan waren iets te kopen, maar het toch doen. Bijvoorbeeld omdat vrienden iets kopen, wat in de groepsgesprekken door sommige leerling als reden werd gegeven voor een aankoop of het lenen van geld. Groepsdruk lijkt hier een rol te kunnen spelen. De meeste jongeren verwachtten het geleende geld binnen een maand terug te betalen.

Figuur 6: Aandeel jongeren dat op het moment van het invullen van de vragenlijst geld heeft geleend

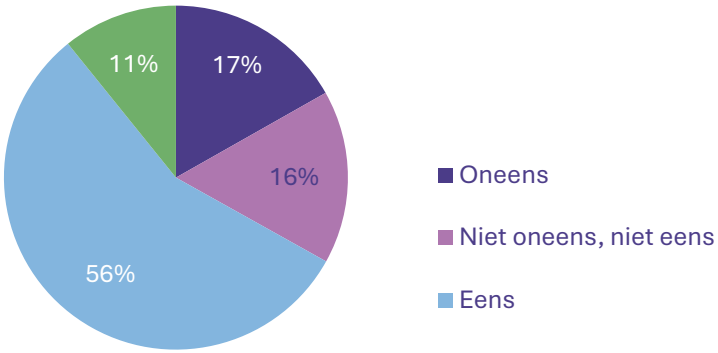

Hoe jongeren tegen hun geld aankijken

Meerderheid is tevreden met hun geld

Hoeveel geld is genoeg? Voor de meeste jongeren zit het wel goed: 56 procent is tevreden met hoeveel geld ze hebben (**figuur 7**). Alles bij elkaar opgeteld ontvangen jongeren ongeveer 40 euro per maand (mediaan), en 20 euro is het bedrag dat het vaakst genoemd wordt (modus). Maar de verschillen zijn groot: van jongeren die helemaal geen geld ontvangen, tot jongeren die honderden euro's per maand ontvangen.

Figuur 7: "Ik ben tevreden met hoeveel geld ik heb"

€40

Krijgen jongeren per maand (mediaan)

Geldzorgen raken de één harder dan de ander

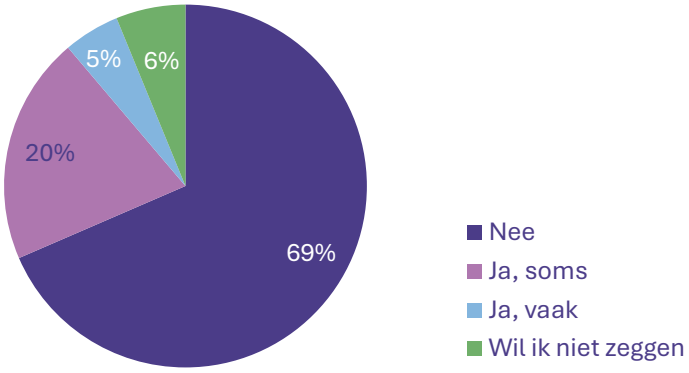
Antwoord 'eens' op de stelling: "Ik ben tevreden met hoeveel geld ik heb"

Jongens:	59%	1e klas:	59%	Jongeren zonder geldzorgen:	68%
Meisjes:	54%	3e klas:	50%	Jongeren met geldzorgen, **soms**:	34%
				Jongeren met geldzorgen, **vaak**:	17%

Jongeren zijn gevraagd naar geldzorgen die ze zelf hebben, en die ze thuis ervaren. Van alle jongeren heeft 25 procent zelf weleens zorgen over geld, waarvan vijf procent dit vaak ervaart (**figuur 8**). Een iets kleiner deel ervaart thuis geldzorgen (17%). Van deze groep zegt ruim de helft dat dit invloed heeft op de sfeer thuis (53%). Tussen scholen zijn verschillen zichtbaar in het hebben van zorgen over geld zowel zelf als thuis. De zorgen gaan vooral over het zelf kunnen betalen van dingen, en over de toekomst.

Wat opviel was dat tijdens de duidingssessie relatief weinig jongeren andere leeftijdsgenoten kenden die zich wel eens zorgen maken om geld, terwijl een kwart van de jongeren in de vragenlijst aangaven zich weleens zorgen te maken. Jongeren die wel iemand kende, wisten dit doordat ze bijvoorbeeld regelmatig geen broodje in de kantine konden kopen. Het lijkt er dus op dat geldzorgen niet altijd besproken worden door jongeren onderling.

Figuur 8: Aandeel jongeren dat zelf weleens zorgen heeft over geld

Geldzorgen maken geen onderscheid tussen jongens en meisjes: beide groepen hebben er even vaak mee te maken. Ook het bedrag dat jongeren ontvangen, of het hebben van een bijbaantje, lijkt geen verschil te maken: jongeren met geldzorgen krijgen evenveel geld en werken even vaak als jongeren zonder geldzorgen. Het verschil zit hem ergens anders: jongeren met geldzorgen lijken meer geld uit te geven en minder te sparen, terwijl ze sparen net zo belangrijk vinden als hun leeftijdsgenoten zonder zorgen. Ze zijn niet minder gemotiveerd om te sparen, maar het lukt ze kennelijk minder goed. Dat beeld past bij wat verder te zien is: jongeren met geldzorgen zijn minder tevreden over hoeveel geld ze

hebben, en zeggen ook minder goed met geld om te kunnen gaan. Hun zorgen, uitgavepatroon en hun zelfbeeld lijken hand in hand te gaan.

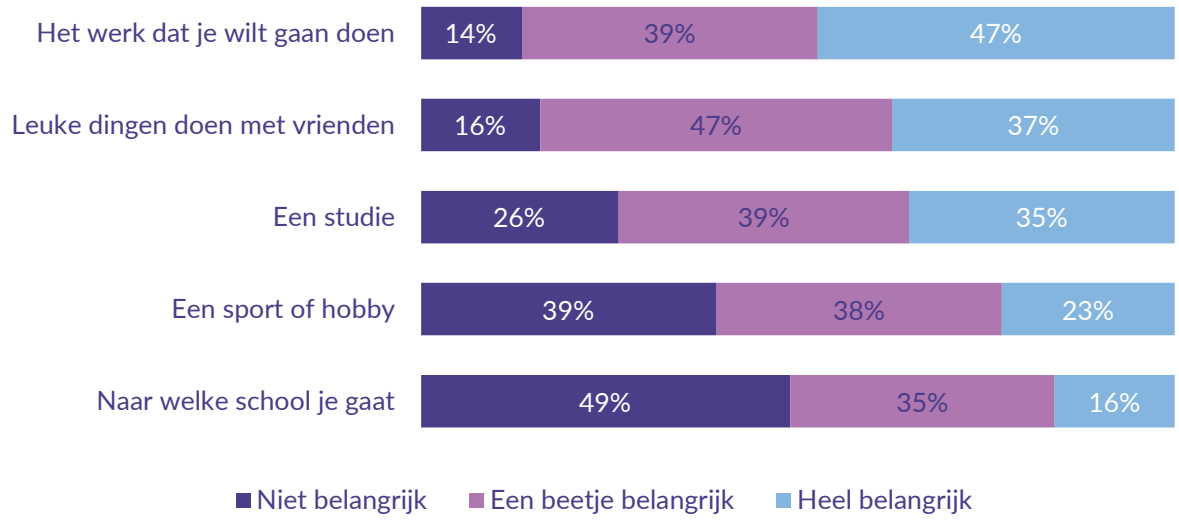
Verder geven derdeklassers, en jongeren die meer praktisch onderwijs volgen, vaker aan geldzorgen te hebben dan eersteklassers en jongeren in een theoretischer schooltype. Wat niet verschilt is hoeveel deze jongeren al hebben geleerd over geld, of hoeveel ze daarover nog zouden willen leren. Geldzorgen lijken niet samen te hangen met een gebrek aan kennis of leergierigheid.

Een kanttekening: de groep jongeren met geldzorgen is relatief klein. Deze uitkomsten geven daarom vooral een richting aan, en vragen om voorzichtigheid bij interpretatie.

Rol van geld

Jongeren vinden geld het meest belangrijk voor het werk dat ze willen gaan doen (**figuur 9**). Sommige jongeren vinden dat belangrijker dan dat ze het werk daadwerkelijk leuk vinden. Daarna vinden ze geld van belang om leuke dingen te doen met vrienden en voor een studie. Geld wordt al minder belangrijk gezien voor het kiezen van een sport of hobby en/of naar welke school je gaat. Er zijn geen duidelijke verschillen voor geslacht of klas.

Figuur 9: Hoe belangrijk is geld voor het kiezen van...

Wat jongeren weten en willen weten over geld

Jongeren missen kennis over schulden

Jongeren zien verschillende vormen van schulden niet gauw als een schuld. Deze ontbrekende kennis is te zien in alle klassen, maar is iets sterker in klas 1 dan in klas 3 (**figuur 10**). Rood staan op je bankrekening wordt het vaakst herkend als schuld (58% van de jongeren), terwijl iets betalen met je creditcard (12%) en achteraf betalen (30%) het minst worden gezien als schuld. Een klein deel van de jongeren beschouwde alle zes de opties als een vorm van schuld (6%) terwijl het merendeel maar een of twee opties koos (42%) of het niet goed wisten (19%). Over het algemeen weten jongeren op het havo en vwo beter wat een schuld is dan jongeren op het vmbo en praktijkonderwijs: stellingen werden vaker aangekruist door jongeren op de havo en nog iets vaker door jongeren op het vwo.

Figuur 10: Aandeel jongeren dat aangeeft wanneer iets een schuld is

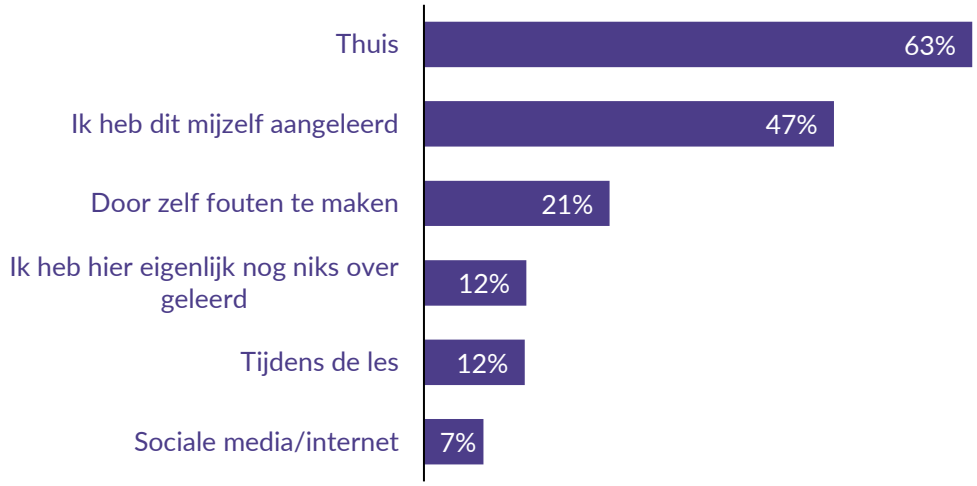
Jongeren konden meerdere antwoorden kiezen.

Meeste geldkennis komt van thuis

De meeste jongeren hebben thuis geleerd over geld en bijna de helft geeft aan het (ook) zichzelf aan te hebben geleerd. Een kleine groep (12%) geeft aan nog niets over geld te hebben geleerd. Het aandeel jongeren dat aangeeft iets over geld te hebben geleerd tijdens een les op school is laag (5-17%, **figuur 11**). Leren over geld lijkt dus vooral iets van thuis, en minder iets van school. Daarbij zijn er wel aanwijzingen dat leren over geld meerwaarde heeft voor hun uitgavepatroon. Het lijkt erop dat jongeren

die nog niks hebben geleerd over geld meer geld uitgeven en minder sparen, en minder willen leren over geld.

Figuur 11: Waar jongeren hebben geleerd met geld om te gaan

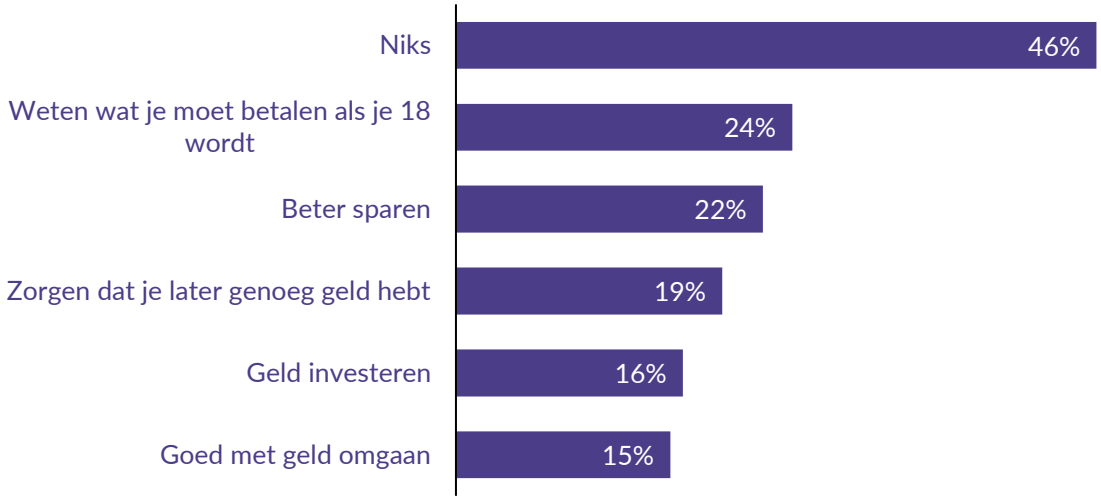
Jongeren konden meerdere antwoorden kiezen

Ook tijdens de duidingssessies bleek de kennis van jongeren sterk uiteen te lopen. Waar sommigen al over een goede basiskennis beschikten, gaven anderen aan nog weinig van financiële zaken af te weten. Daarnaast was er een groep waarbij een duidelijk verschil bestaat tussen de kennis die zij denken te hebben en hun feitelijke kennis. Verschillende jongeren gaven bijvoorbeeld aan dat zij "alles al weten", maar bij doorvragen bleek dat ze over bepaalde thema's weinig tot geen kennis hadden. Dit wijst erop dat een deel van de jongeren onbewust onbekwaam is: ze overschatten hun eigen kennis, zonder zich bewust te zijn van wat ze nog niet weten. Een andere groep, met name eersteklassers, gaf aan uiteindelijk wel meer te willen leren, maar dit nu nog niet relevant te vinden.

Wat willen jongeren nog leren?

Bijna de helft van de jongeren zegt niets te willen leren over geld (46%, **figuur 12**). Eersteklassers zeggen dit vaker dan derdeklassers. Mogelijk voelen zij op hun leeftijd minder noodzaak om te leren over geld. Jongeren die wél iets willen leren over geld, willen vooral weten wat je moet betalen zodra je 18 wordt, hoe je beter kunt sparen, en hoe je ervoor zorgt dat je later genoeg geld hebt. Derdeklassers willen vaker iets leren over wat je moet betalen als je 18 wordt, al speelt dit ook bij eersteklassers. Tijdens duidingssessies gaven jongeren aan dit het liefst al te leren op hun zestiende of zeventiende, in plaats van pas op hun achttiende.

Figuur 12: Dingen die jongeren nog willen leren over geld

Jongeren konden meerdere antwoorden kiezen

Ook kwamen tijdens de duidingssessies concrete thema's naar voren. Meerdere jongeren wilden weten over hoe je aan een (bij)baan komt, en hoeveel geld je nu en later kunt verdienen. Ook thema's als het halen van een rijbewijs, de kosten van een auto, het vinden of kopen van een woning en hoe belastingen en verzekeringen werken kwamen regelmatig terug. De rode draad hierin sluit aan bij de vragenlijst: jongeren willen vooral inzicht in de financiële verantwoordelijkheden die hen later te wachten staan. Een aantal jongeren vatten dit treffend samen als: *"Wat moet ik later betalen?"*, *'Hoeveel geld is genoeg om financieel stabiel te zijn?'* en *'Wat zijn slimme uitgaven?'*.

Daarnaast toonde een kleinere groep leerlingen tijdens de duidingssessies interesse in investeren, crypto, beleggen en manieren om snel geld te verdienen. Dit waren vooral jongens, van wie een deel hier al actief mee bezig is. Daarnaast kenden sommige leerlingen jongeren die binnen of buiten school een handeltje hadden. Beide zagen we ook terug in antwoorden op de vragenlijst.

Jongeren verschillen van mening van wie ze willen leren over geld: van ouders/verzorgers of op school. Veel jongeren verwachten meer te leren over geld van hun ouders/verzorgers dan van school, al geldt dat niet voor iedereen. Uit de duidingssessies blijkt dat niet alle jongeren die aangeven via hun ouders/verzorgers over geld te willen leren, deze gesprekken daadwerkelijk al te hebben gevoerd. Een deel verwacht bovendien dat de ouders/verzorgers zelf het initiatief nemen om het gesprek over geld te starten.

Zouden jongeren wel op school iets leren over geld, dan het liefst tijdens lesuren en door iemand van buiten de school. Jongeren geven aan vooral ervaringsdeskundigen aan het woord te willen horen. Ze vinden het belangrijk dat dit interactief is, zonder veel lees- of huiswerk. Een spel element zou volgens hen een goede toevoeging kunnen zijn, zoals een quiz, *serious game* of een *Kahoot*. Een fysiek spel mag ook, maar digitaal heeft de voorkeur. Ook video's spraken een deel van de jongeren aan, het liefst in de

vorm van één langere video die meerdere thema's behandelt, aangevuld met korte video's die specifieke onderwerpen verder uitdiepen. Deze video's mogen wat hen betreft gebruikt worden op school, maar het liefst niet door de school zelf gemaakt zijn.

De wrijving tussen school en vrije tijd

Zoals benoemd zijn bij de start van het onderzoek focusgroepen gehouden met leerlingenraden van vrijwel alle deelnemende scholen, om het onderwerp van dit onderzoek te bepalen en om de vragenlijst op te stellen. Tijdens deze gesprekken kwamen ook signalen naar voren die buiten de reikwijdte van de vragenlijst vielen, maar wel relevant zijn voor toekomstig onderzoek en beleidsontwikkeling.

Meerdere jongeren gaven aan dat zij moeite hebben om school te combineren met andere verplichtingen, zoals huiswerk, hobby's, werk en stage. Hierdoor ervaart een deel van de jongeren wrijving tussen alles wat van hen wordt gevraagd, en geven een aantal van hen aan hier regelmatig stress van te ondervinden. Daarnaast gaven sommige jongeren aan dat zij door hun stage minder konden werken, terwijl zij de inkomsten uit hun bijbaan juist nodig hadden. Volgens de jongeren wordt deze druk verder vergroot door lange schooldagen, tussenuren en onverwachte roosterwijzigingen.

Ook is in de vragenlijst aan jongeren gevraagd waar zij in het dagelijks leven tegenaan lopen. Van de jongeren die één of meer knelpunten noemden, selecteerde 23 procent vrije tijd als één van die punten. In de duidingssessies werden vergelijkbare redenen genoemd voor het selecteren van vrije tijd als in de focusgroepen vooraf. Prestatiedruk op school werd nog vaker genoemd en stond met 32 procent op de eerste plaats.

Jongeren zagen verschillende mogelijkheden om de druk te verminderen. Zo gaven zij aan behoefte te hebben aan meer tijd om huiswerk tijdens de les te maken en dat er rekening wordt gehouden met stages in de lesroosters tijdens de stageperiodes. Daarnaast pleitten zij voor meer flexibiliteit binnen het onderwijs, bijvoorbeeld door meer mogelijkheden te bieden om gemiste lesuren in te halen en door nablijven indien mogelijk vóór in plaats van na schooltijd te laten plaatsvinden.

Aanbevelingen

Het belang van financiële educatie

Uit dit onderzoek blijkt dat veel jongeren kennis missen over wat achteraf betalen en schulden inhouden. Jongeren willen wel beter met geld omgaan en meer sparen, maar weten niet altijd hoe ze dat kunnen doen. Ruim één op de vijf geeft elke maand bijna al hun geld uit en een op de vier jongeren heeft weleens zorgen over geld. Meer dan de helft van de jongeren wil meer leren over geld. Financiële educatie kan belangrijk zijn voor het (financiële) welzijn van jongeren, nu en in de toekomst.

Financiële zorgen kunnen een grote impact hebben op het dagelijks leven van jongeren. Geldproblemen en opgroeien in armoede hangen samen met meer stress, concentratieproblemen, lagere schoolprestaties en een minder positief beeld van de toekomst (Nederlands Jeugdinstituut (NJi), z.d.-b, z.d.-c). Tegelijkertijd laat onderzoek zien dat het beschikken over financiële vaardigheden een belangrijke beschermende factor kan vormen. Kinderen die onderwijs krijgen over geldzaken zijn vaak beter in staat om verantwoorde financiële keuzes te maken (Kalwij et al., 2019). Daarnaast blijkt dat jongeren die al op jonge leeftijd leren omgaan met geld, later minder risico lopen op financiële problemen (Nibud, z.d.).

Ook onderzoek naar geldstress onder jongeren benadrukt het belang van financiële vaardigheden. Longitudinaal onderzoek van het Nibud en Universiteit Leiden (2022) laat zien dat jongeren (18 jaar en ouder) meer stress ervaren wanneer zij minder positief financieel gedrag vertonen. Of jongeren actief sparen hangt sterk samen met hoe goed ze zijn in vooruitplannen, hoe kritisch ze tegenover schulden staan en hun mate van geldstress. Beter plannen en geloof in eigen kunnen hangt samen met positief financieel gedrag.

Ouders en verzorgers spelen een sleutelrol

De resultaten laten grote verschillen zien tussen jongeren: in financiële kennis, uitgavepatroon, zorgen en informatiebehoefte. Daarbij valt op dat jongeren voor informatie over geldzaken vooral naar hun ouders/verzorgers kijken. Dat maakt de ouders/verzorgers een belangrijke doelgroep voor interventies. Het kan daarom waardevol zijn om ouders/verzorgers actief te informeren over hun rol, en hen concrete handvatten te bieden om financiële onderwerpen met hun kinderen te bespreken. Denk hierbij aan praktische tips over welke onderwerpen op welke leeftijd relevant zijn, aangevuld met een toegankelijk informatiepakket. Organisaties zoals het Nibud bieden al een financiële opvoedwijzer aan (Nibud, z.d.-a). Mogelijk kunnen gemeenten of scholen een handreiking bieden door dit aanbod actief onder de aandacht te brengen bij ouders/verzorgers.

Financiële educatie vraagt om maatwerk

Lang niet alle jongeren willen leren over geld, zij zeggen alles al te weten. Deels lijkt dit waar: sommige jongeren hebben zich verdiept in toekomstige banen, sparen en hebben ideeën over geld beleggen. Maar de meeste van deze jongeren lijken een geromantiseerd beeld over geld en hun toekomst te hebben, wat vaak niet heel realistisch is. Omdat niet alle ouders/verzorgers evenveel tijd, kennis en/of behoefte hebben om met hun kinderen over financiën te praten, zou een zou verplichte educatie hierover op school zoveel mogelijk jongeren kunnen bereiken. Een deel van de jongeren geeft ook aan behoefte te hebben aan financiële educatie op school. Gezien de verschillen tussen jongeren zal een uniforme aanpak niet passend zijn, maar gerichte lessen kunnen wel degelijk van toegevoegde waarde zijn. Daarbij is het belangrijk de inhoud goed af te stemmen op de leeftijd en leefwereld van de jongeren. Tijdens lessen in lagere klassen kan de nadruk bijvoorbeeld liggen op een bijbaan vinden, geld verdienen en financiële verleiding. Ondanks dat jongeren dit niet expliciet benoemden tijdens de duidingssessies bleek uit voorbeelden dat sommige ook beter willen leren omgaan met sociale druk rondom uitgaven. Zo gaven een aantal aan vaker een broodje te kopen in de kantine dan dat ze eigenlijk wilde, maar dit toch deden omdat vrienden dit ook deden. Ook het soort bijbaantjes dat beschikbaar is en hoe je daarvoor kan solliciteren vinden jongeren interessant. Onderwerpen die pas later relevant worden, zoals de financiële verantwoordelijkheden vanaf achttien jaar, zouden beter aan bod kunnen komen vanaf klas 3. Daarnaast geven jongeren de voorkeur aan interactieve lessen in de klas, bij voorkeur verzorgd door een externe deskundige in plaats van uitsluitend door hun eigen docent.

Onderwerpen die jongeren graag behandeld zien

- Wat schulden zijn, hoe je schulden kunt voorkomen en hoe je van schulden af kan komen.
- Hoe je kunt sparen en verantwoord met geld omgaat.
- Welke uitgaven je als volwassene hebt, zoals woonlasten, verzekeringen, belastingen en andere maandelijkse kosten, en welk inkomen je minimaal nodig hebt.
- Welke zaken je moet regelen wanneer je 18 wordt.
- Hoe investeren werkt en welke risico's daarbij horen.
- Hoe je kan omgaan met financiële verleidingen.
- Hoe je een (bij)baan vindt, solliciteert, en om salarisverhoging vraagt.
- Hoeveel geld je ongeveer gaat verdienen, zowel nu als later.
- Hoe je een studie kiest en welke kosten daarmee gepaard gaan.
- De kosten van het halen van een rijbewijs en het hebben van een brommer, auto of motor.
- Welke vormen van financiële ondersteuning beschikbaar zijn, zoals studiefinanciering, uitkeringen, schuldhulpverlening en informatie- en adviespunten voor financiële vragen.

Een deel van de jongeren gaf aan het prettig te vinden om video's over geldzaken te kunnen bekijken. Een waardevolle aanvulling op de lessen kan daarom het verzamelen van geschikte video's in een afspeellijst zijn, of het (laten) ontwikkelen van eigen video's. Zo kunnen jongeren op één centrale plek zowel algemene uitleg als verdiepende informatie per thema terugvinden. Dit biedt ook meer ruimte voor maatwerk, doordat jongeren zelf de thema's kunnen selecteren waar ze meer over willen weten. Video's alleen zijn daarmee echter onvoldoende voor goede financiële educatie. Er bestaat onder andere het risico dat met name de groep 'onbewust onbekwame' jongeren geen of heel selectief gebruik maakt van het aanbod. Ook sluiten video's minder goed aan bij jongeren die liever leren via gesprekken met ouders of door middel van fysieke lessen, waardoor ze er mogelijk geen gebruik van maken.

Scholen die aan de slag willen met financiële educatie, hoeven overigens niet bij nul te beginnen: er bestaat al (veelal gratis) lesmateriaal en video's die per leeftijdsgroep zijn ingedeeld en aansluiten bij de leefwereld van jongeren, bijvoorbeeld van het Nibud (z.d.-b), geldlessen.nl (z.d.) en Wijzer in Geldzaken (z.d.). Mocht een school wel zelf video's willen maken, dan is de voorkeur van jongeren dat ze dit door een externe partij laten doen en dat de school dit niet zelf maakt met bijvoorbeeld docenten.

Geld gaat niet alleen over budgetteren, maar ook over de toekomst

Tot slot blijkt dat financiële overwegingen voor veel jongeren een rol spelen bij de keuze voor een toekomstig beroep en, in mindere mate, bij de keuze voor een studie. Het is daarom aan te bevelen financiële thema's niet alleen te behandelen vanuit het perspectief van budgetteren en geldbeheer, maar deze ook te koppelen aan loopbaanoriëntatie en toekomstplanning. Op die manier sluit financiële educatie beter aan bij de vragen en keuzes die jongeren in verschillende levensfasen bezighouden.

Houd aandacht voor geldzorgen

Een op de vier jongeren heeft wel eens zorgen over geld en een op de twintig heeft dit vaak. Eerder onderzoek laat bovendien zien dat het aantal jongeren met geldzorgen toeneemt zodra ze 18 worden (State of Youth, 2025). Zorgen over geld kunnen onder andere leiden tot meer stress, concentratieproblemen, lagere schoolprestaties en een minder positief beeld over je eigen toekomst (Nederlands Jeugdinstituut (NJi), z.d.-b, z.d.-c). Het is daarom van belang dat onderwijsprofessionals aandacht houden voor het signaleren van geldzorgen bij jongeren en daarnaast ook handvatten krijgen om jongeren hierin te ondersteunen. Het is daarom verstandig om na te gaan in hoeverre hier genoeg ondersteuning voor wordt geboden vanuit school en andere instellingen waar jongeren regelmatig mee in aanraking komen en waar eventueel nog meer gedaan kan worden.

Verder viel tijdens de duidingssessies op dat relatief weinig jongeren andere leeftijdsgenoten kenden die zich wel eens zorgen maken om geld, terwijl een kwart van de jongeren in de vragenlijst aangaven zich weleens zorgen over geld te maken. Zorgen om geld worden niet vaak besproken onder jongeren.

Mogelijk kan het helpen om hier aandacht aan te besteden en ruimte voor te creëren tijdens de les of vanuit de studieadviseur of mentor. Zo weten jongeren dat ze niet de enige zijn en durven ze mogelijk eerder naar een docent, ouder of vriend te stappen om hun zorgen te delen.

Bronnen

Kalwij, A., Alessie, R., Dinkova, M., Schonewille, G., van der Schors, A., & van der Werf, M. (2019). The Effects of Financial Education on Financial Literacy and Savings Behavior: Evidence from a Controlled Field Experiment in Dutch Primary Schools. *Journal of Consumer Affairs*, *53*(3), 699-730. https://doi.org/10.1111/joca.12241

Geldlessen.nl. (z.d.). *Geldlessen voor het voortgezet onderwijs*. https://www.geldlessen.nl/voortgezet-onderwijs/

Nederlands Jeugdinstituut (NJi). (z.d.-a). *Bestaanszekerheid van jongvolwassenen onder druk*. https://www.nji.nl/kennis/armoede-en-geldzorgen/bestaanszekerheid-van-jongvolwassenen-onder-druk

Nederlands Jeugdinstituut (NJi). (z.d.-b). *De gevolgen van armoede voor het welbevinden van kinderen*. https://www.nji.nl/kennis/armoede-en-geldzorgen/de-gevolgen-van-armoede-voor-het-welbevinden-van-kinderen

Nederlands Jeugdinstituut (NJi). (z.d.-c). *De invloed van armoede op schoolprestaties*. https://www.nji.nl/kennis/armoede-en-geldzorgen/de-invloed-van-armoede-op-schoolprestaties

Nederlands Jeugdinstituut (NJi). (z.d.-d). *Oorzaken en gevolgen van geldzorgen bij jongeren*. https://www.nji.nl/kennis/armoede-en-geldzorgen/oorzaken-en-gevolgen-van-geldzorgen-bij-jongeren

Nibud. (z.d.-a). *Financiële opvoeding*. https://www.nibud.nl/onderwerpen/kinderen-en-jongeren/financiele-opvoeding/

Nibud. (z.d.-b). *Programma Financiële educatie.* https://www.nibud.nl/programma-financiele-educatie/

Nibud & Universiteit Leiden. (2022). *Geldstress bij jongeren: een longitudinaal onderzoek naar geldstress bij jongeren*. Nibud.

State of Youth. (2025). *Geldzorgen.* https://www.stateofyouth.nl/preferenda-nl/preferendum/geldzorgen-MCAL5QS6SNLVGNLI4APPNH4LX3SM

Wijzer in Geldzaken. (z.d.). *Onderwijs.* https://www.wijzeringeldzaken.nl/platform-wijzeringeldzaken/Onderwijs/

Colofon

Jong Fryslân Tinkt Mei Oer Jild

Auteurs
Jolijn Hutjes en Ilse Ganzevoort

Met medewerking van
Chaïm La Roi, Mandy Bosma & Elise de Jong

In samenwerking met
Sterk Techniek Onderwijs Noordwest- en Zuid-Friesland.

Planbureau Fryslân

Sterk Techniek Onderwijs

Planbureau Fryslân
Prins Hendrikstraat 8
8911 BK Leeuwarden

(058) 234 85 00
info@planbureau.frl
www.planbureau.frl

Planbureau Fryslân wordt gesubsidieerd door de provincie Fryslân.

© Planbureau Fryslân, 2026. Verveelvoudigen is toegestaan, mits Planbureau Fryslân als bron wordt vermeld.